

9. Савинский С. История евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии. – СПб.: Библия для всех, 1999. – Ч.1. – С. 134.
10. Сумцов Н. Очерки истории южно-русских апокрифических сказаний и песен// Киевская старина: ежемесячный исторический журнал. – 1887. – Т. XX. – С. 401-455.
11. Пам'ятки полемічного письменства кінця XIV і початку XVII в. // Пам'ятки українсько-руської мови і літератури: у 8 т. – Львів, 1905. – Т.5. – С. 312.
12. Памятники полемической литературы. – СПб., 1889. – С. 190.
13. Православні духовні цінності і сучасність: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.– Київ, 21 березня 2003 р. – К., 2003. – С.126-136.
14. Прохоров Г. Прение Григория Паламы с "хионы и турки" и "проблема жидовская мудрствующих". – М., 1972. – С. 356.
15. Фотинский О. Волынский религиозный вольнодумец XVII в. – К., 1905. – С. 71.
16. Фромм Бегство от свободы: Человек для себя. – Минск: Попурри, 1998. – С. 62–63.
17. Хегглунд Бенгт. История теологи –: СПб.: Светоч, 2001. – С. 275.
18. Шинкарук В., Горський В. Передмова // Історія філософії на Україні. – Т. I. К., 1987. – С. 7.

УДК 282 (477)

**Ворон Оксана Петрівна,
Ворон Олена Петрівна**

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ СОВІСТІ У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРЕНАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Ворон Оксана Петрівна, Ворон Олена Петрівна. Реалізація принципу свободи совісті у контексті функціонування Римо-католицької церкви на теренах незалежної України.

***Анотація:** Стаття присвячена дослідженню проблеми забезпечення права на свободу совісті та віросповідання католиків латинського обряду в незалежній Україні. Зокрема на конкретних прикладах показано ступінь реалізації гарантованих українським законодавством прав віруючих Римо-католицької церкви у сфері релігії. Подано основні причини, що ускладнюють функціонування церкви та спроби їх усунення.*

***Ключові слова:** Римо-католицька церква, реструктуризація релігійної мережі, законодавча база у сфері релігії, свобода совісті, свобода світогляду, свобода віросповідання.*

Ворон Оксана Петрівна, Ворон Олена Петрівна. Реализация принципа свободы совести в контексте функционирования Римо-католической церкви на теренах независимой Украины.

***Аннотация:** Статья посвящена исследованию проблемы обеспечения права на свободу совести и вероисповедания католиков латинского обряда в независимой Украине. В частности на конкретных примерах изображено степень реализации гарантированных украинским законодательством прав верующих РКЦ в области религии.*

***Ключевые слова:** Римо-католическая церковь, реструктуризация религиозной сети, законодательная база в области религии, свобода совести, свобода мировоззрения, свобода вероисповедания.*

Voron Oksana, Voron Olena. Freedom of thought implementation in the context of Roman Catholic church activities in the lands of independent Ukraine.

***Annotation:** The article studies how independent Ukraine secures the claim to freedom of thought and religion for Roman Catholics. The specific examples show to what extent Ukrainian laws manage to grant the rights of Roman Catholics in the sphere of religion. The study highlights the key causes that interfere with Church activities as well as the policies aimed at resolution of the former.*

***Key words:** Roman Catholic church, religious networks restructuring, religious policies legislature, freedom of thought, freedom of conscience, freedom of religion*

Суспільні зміни, що відбулися в Україні із здобуттям державної незалежності, створили якісно нове підґрунтя для розвитку її релігійного життя. Усі правові відносини, пов'язані з реалізацією принципу свободи совісті, були врегульовані новою законодавчою базою України, яка ґрунтується на демократичних принципах міжнародного права. У нових умовах 23 квітня 1991 року був прийнятий

Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», що гарантує та забезпечує право на свободу совісті громадянам України. У Конституції України, зокрема статті 35, також закріплено право кожної людини, яка проживає на території України, на «свободу світогляду і віросповідання». Відтак вищезазначені правові акти надали нового змісту принципу свободи совісті та створили перспективи вільного функціонування релігійним організаціям.

Однак трансформоване декларування того чи іншого положення інколи виявляється винятково на теоретичному рівні, не маючи належного втілення у реальному житті. Тому мета нашого дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати ступінь практичної реалізації гарантованих прав релігійним організаціям, зокрема Римо-католицькій церкві, на основі конститутивних законодавчих проєктів незалежної України у сфері релігії.

Нові етносоціальні умови відкрили перспективу легального функціонування релігійним інституціям, у тому числі й тим, центр яких знаходиться за межами України. Зокрема, у статті 8 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» зазначається, що «Держава визнає право релігійної громади на її підлеглість у канонічних і організаційних питаннях будь-яким діючим в Україні та за її межами релігійним центрам (управлінням) і вільну зміну цієї підлеглості. Разом із тим релігійні організації, керівні центри яких знаходяться за межами України, можуть керуватись у своїй діяльності настановами цих центрів, якщо при цьому не порушується законодавство України [16, с. 4]». Зокрема, таке право дозволило Римо-католицькій церкві у подальшому безперешкодно підтримувати зв'язки та співпрацювати із своїм закордонним релігійним центром – містом-державою Ватикан. Так, з 1992 року в Україні діє дипломатичне представництво держави Ватикан – Апостольська нунціатура. Відповідно нунцій, як папський представник має дипломатичний ранг посла.

Реорганізація інституційної мережі Римо-католицької церкви в Україні стала можливою, головним чином, через деклароване право релігійним організаціям «утворюватись з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру [16, с. 3]». Так, однією із перших відновила свою діяльність консолідуюча структурна одиниця католиків латинського обряду – Львівська архієпископія, заснована 1375 року в Галичі св. отцем Григорієм XI, яку після Другої світової війни за архієпископа Є. Базяка радянська влада ліквідувала [4, с. 29]. Юрисдикція архієпископії охопила відновлені церковні структури, які історично відповідають довоєнним дієцезіям – Львівській (за винятком її Любачівської території, яка залишилась у Польщі), Луцькій та частково Перемишльській (Польща) і Яській (Румунія). На сьогодні юрисдикція Львівської архієпископії поширюється на структури Римо-католицької церкви у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській і Чернівецькій областях.

Звичайно, процес відновлення функціонування архієпископії не був позбавлений складностей і непорозумінь. Зокрема, траплялись випадки, коли влада не підтримувала ініціативи новопризначеного єпископа (М. Яворського) у питаннях відбудови зазначеної структурної одиниці. Це стосується, передусім, закордонних місіонерів (священників, черниць), які скеровувались із Польщі до України, з метою виконання священницьких функцій та катехізації. З приводу згаданої проблеми варто зазначити, що на сьогодні усі звернення іноземних громадян розглядаються державними органами управління, після чого задовольняється чи відхиляється їхнє прохання, або клопотання керівника дієцезії здійснювати той чи інший вид діяльності в означеному регіоні чи парафії. Зокрема, в українському законодавстві існує чітке обмеження діяльності закордонних проповідників та місіонерів – вони можуть займатись релігійною діяльністю лише в тих релігійних організаціях, які їх запросили, і за погодженням з державним органом, який зареєстрував статут відповідної релігійної організації [16, с. 10].

Не схвальний відгук, з боку влади, отримав запланований інгрес М. Яворського, який було перенесено з 6 квітня на 18 травня 1991 року. Неодноразово виникали проблеми і з приводу повернення ліквідованих попередньою владою культових приміщень, що часто не підлягали реконструкції або ж тривалий час не повертались місцевою владою в силу тих чи інших обставин. Однак, стосовно згаданого вище питання, слід відмітити, що впродовж 1991–1992 років Римо-католицькій церкві у Львівській області було передано 49 храмів [7, с. 59].

18 травня 1996 року папа Іван Павло II проголосив Декрет про відновлення діяльності Луцької дієцезії. Згодом зафункціонували (внаслідок реформування) Києво-Житомирська та Кам'янець-Подільська дієцезії. А 4 травня 2002 року, в результаті поділу вищезгаданих структурних одиниць, постала Харківсько-Запорізька дієцезія. Одночасно була утворена Одесько-Сімферопольська дієцезія.

Процес реструктуризації мережі Римо-католицької церкви на території Закарпаття розпочався із призначенням першого апостольського нунція в Україні А. Франко. Згодом, 14 серпня 1993 року, було

утворено Апостольську адміністрацію Закарпаття, а 27 березня 2002 року на її території, за рішенням понтифіка Івана Павла II, стала Мукачівська дієцезія, юрисдикція якої поширилась на структури РКЦ у Закарпатській області.

Щодо релігійних громад (парафій) Римо-католицької церкви, то вони, згідно статуту, утворюються на підставі Канонічного права, зокрема канону 515, і надалі керуються у своїй діяльності Канонічним правом та відповідними Законами України. Подання статуту на реєстрацію, як і загалом початок діяльності парафії, здійснюється за згодою правлячого єпископа або генерального вікарія (канон 479), що виражається у затвердженні парафіяльного статуту. Відповідно до чинного законодавства України, з моменту реєстрації статуту відповідним органом державної влади (управління), парафія визнається юридичною особою, яка має цілковите право безперешкодно проводити богослужіння в молитовних спорудах, на прилеглій території та на території, яка їй належить, у місцях паломництва, у квартирах та будинках громадян, на кладовищах, у місцях окремих поховань, а також в установах, організаціях та на підприємствах за ініціативою їхніх трудових колективів та за згодою адміністрації. У разі потреби богослужіння проводяться і в інших місцях [16, с. 9].

Нове українське законодавство, яке не обмежує права створення релігійної організації лише особами, які мають українське громадянство, і не вимагає, щоб керівниками церков були лише громадяни України та не встановлює випробувального терміну, необхідного об'єднанню віруючих громадян для реєстрації в якості релігійної громади, посприяло реструктуризації Римо-католицької церкви уже на початку незалежності нашої держави.

Якщо проаналізувати динаміку розвитку мережі релігійних організацій Римо-католицької церкви у незалежній Україні, то стає очевидним те, що означена церква має вільне, необмежене (у випадку, коли воно не суперечить чинному законодавству) право створювати та відновлювати власні структури. Зокрема, статистичні дані вказують на високі темпи збільшення релігійної мережі Римо-католицької церкви. Так, за період із 1989 року кількість громад церкви збільшилась на 793 одиниці або 87,4% [15, с. 3].

Про сприяння діяльності РКЦ у незалежній Україні неодноразово наголошували і офіційні представники означеної церкви. Наприклад, апостольський нунцій М. Етерович зазначав: «Нині, дякувати Богу, в Україні існує релігійна свобода, і душпастирська діяльність Церкви не зустрічає нездоланих перешкод, як у минулому, на протязі майже всього ХХ століття, не кажучи про інші часи... [14, с. 2]».

Гарантованим наразі є також право громадян навчатись релігійного вчення та здобувати релігійну освіту. У статті 6 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» зазначено, що «релігійні організації мають право відповідно до своїх внутрішніх настанов створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади і групи, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування [16, с. 3]». У контексті функціонування РКЦ за сучасних умов гарантоване право має практичне вираження, на що вказують статистичні показники. За даними звіту Державного комітету України у справах національностей та релігій, зареєстровано 8 духовних навчальних закладів (569 слухачів) та 523 недільні школи [15, с. 4].

Тривалий час питання про відновлення діяльності в Україні закладів освіти Римо-католицької церкви, зокрема духовних семінарій, навіть не порушувалося, оскільки ніякої перспективи й шансів на реалізацію не мало. Римо-католицькі кандидати на священство навчалися за кордоном, переважно в Польщі. У 70-ті роки минуло століття, кандидати на навчання з України скеровувались до Ризької римо-католицької митрополичої вищої духовної семінарії в Латвії, а з 1991 року українські семінаристи навчалися на богословському факультеті Люблінського католицького університету. Отримавши можливість легально здійснювати підготовку професійних кадрів, Римо-католицька церква активно долучилася до відбудови власних навчальних закладів на теренах незалежної України.

Так, 1991 року на території Кам'янець-Подільської дієцезії в Городку відновила роботу Духовна семінарія св. Духа, яку очолив ректор Я. Слеповронський. Своєму відродженню семінарія завдячує першому єпископу-ординарію дієцезії Я. Ольшанському, котрий у жовтні 1991 року видав рішення про відкриття семінарії, а згодом Рада у справах релігій при Кабінеті Міністрів України зареєструвала її статут. У вересні 1996 року семінарія стала філією теологічного факультету Папського Латеранського університету в Римі. 27 березня 1995 року, за зверненням єпископа Я. Пурвінського, було зареєстровано статут Вищої духовної семінарії Найсвятішого Серця Ісуса у Ворзелі, поблизу

Києва (Києво-Житомирська дієцезія). А 12 грудня 1996 року Львівський митрополит архієпископ М. Яворський відновив діяльність Вищої духовної семінарії у Львові (Брюховичі) – Львівська архідієцезія.

Одночасно із духовними семінаріями активно функціонують інститути релігійних (богословських) наук, у яких готують світських та богословських магістрів богослов'я, катехетів та ін. Одним із таких закладів, що діє в Кам'янець-Подільській дієцезії, є Інститут релігійних наук. Заклад такого зразку функціонує і в Києві. Свій початок згадана вище установа бере від Коледжу католицької теології, заснованого 1992 року декретом єпископа Я. Пурвінського. 5 травня 2000 року, згідно з декретом Конгрегації «De Education Catholica», коледж було реорганізовано у Вищий інститут релігійних наук ім. св. Т. Аквінського.

З метою здобуття початкової богословської освіти, засвоєння основ християнської діяконії (служіння) та поглиблення віри працюють спеціальні школи. Особлива увага надається розвитку шкіл, призначених для навчання мирян-євангелізаторів (Францисканська школа євангелізації, Школа християнського життя і євангелізації). Таким чином, наявність розгалуженої мережі освітніх установ вказує на те, що право церкви створювати духовні навчальні заклади для підготовки священнослужителів і служителів інших необхідних їм релігійних спеціальностей, які діють на підставі статутів, що реєструються у порядку, встановленому статтею 14 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», не порушене.

Гарантоване право релігійним організаціям утворювати товариства, братства, асоціації та інші об'єднання громадян для здійснення добродійної діяльності, активізувало Римо-католицьку церкву у сфері допомоги соціально-незахищеним та потребуючим категоріям населення. До благодійної роботи РКЦ залучені спеціалізовані фонди допомоги, чернечі чини та загромадження, які функціонують здебільшого за підтримки закордонних партнерських організацій. Наймасштабнішою харитативною релігійною місією Римо-католицької церкви є «Карітас-Спес», яка на сьогодні має понад 30 центрів у 12 областях нашої держави. З огляду на те, що «Карітас-Спес» є не державною, а релігійною (католицькою) організацією, у поліконфесійній (з переважаючою кількістю adeptів Православної церкви) державі, вона при наданні допомоги не концентрується лише на своїх одновірцях.

Реалізованим наразі є право церкви поширювати власне віровчення, через вивчення та розповсюдження релігійної літератури, а також іншої культурно-освітньої діяльності. Найбільшим простором для комунікації віри на сьогодні залишаються ЗМІ. У просторі українського телебачення РКЦ представлена, наприклад, християнською мультимедійною студією «Clara studio» та дитячою телевізійною програмою «Надія». Також медіа-простір РКЦ в Україні представлений редакцією радіо «Кредо», всеукраїнським двотижневиком «Католицький вісник», двомісячником «Волення з Волині», журналами «Слово між нами», «Колегія», «Радість віри» та іншими дієцезіальними та парафіяльними виданнями (загалом 13 періодичних видань).

Поряд із телебаченням, радіо та пресою, що вже стали традиційними методами євангелізації, церквою успішно використовується всесвітня комп'ютерна мережа Інтернет. Проте, застосовуючи таку форму євангелізації, у документах Апостольського Престолу наголошується на тому, щоб не переоцінювати значення Інтернету, оскільки він не може сприяти глибокому пізнанню Бога [8, с. 4].

Для духовного збагачення віруючого населення на території України діють і реколекційні осередки, де кожен бажаючий має можливість протягом кількох днів або тижнів зосередитись на слуханні Євангелія та молитві. З євангелізаційною метою організуються також виставки, дитячі фестивалі, систематичний характер проведення мають євангелізаційні концерти. Специфічною формою євангелізації є також робота з ув'язненими, яку здійснюють римо-католицькі в'язничні капелани.

Інший вимір має питання повернення культових приміщень Римо-католицькій церкві в Україні, ліквідованих радянською владою. Проблема реверсії церковного майна та приміщень у нашій державі часто провокує загострення міжконфесійних та міжцерковних конфліктів, що створює несприятливу релігійну атмосферу. Приміром, «існування деякого тиску з боку православної більшості, українські римо-католики відчувають у відсутності державної підтримки у поверненні та відбудові храмів та церковних будинків [9, с. 83]». Найбільшої складності проблема розподілу та повернення культового майна набула у Львівській архідієцезії, а також Києво-Житомирській та Одесько-Сімферопольській дієцезіях.

Виняткової конфронтації майнове питання набуло у Львові та Львівській області, де значна кількість храмів Римо-католицької церкви передана греко-католикам, православним та протестантам.

Зокрема, з метою розв'язання посталих проблем, пов'язаних із користуванням діючих церков Львівської області, була проведена робота в таких трьох напрямках: запровадження почергового використання громадами культових будівель; освоєння костелів, що не використовувалися або використовувалися не за призначенням; будівництво храмів та реконструкція приміщень цивільного призначення під культові. Як наслідок, почергові богослужіння були забезпечені у 127 населених пунктах, де римо-католицьким громадам області було повернено 97 костелів [2, с. 353].

Проте заходи з боку державних структур управління переважно не викликали оптимізму серед adeptів Римо-католицької церкви. Невдоволення останніх було спричинене невідповідністю та розбіжністю законів з дійсністю. Однією із причин, яка послужила таким висновкам, стала відмова місцевої влади передати римо-католикам колишнє приміщення духовної семінарії, що знаходиться поблизу їхньої Курії. Також у травні 1990 року міська влада Львова після позитивних відповідей з Москви та Києва ухвалила рішення передати латинникам найбільший львівський храм святої Єлизавети. Однак останній етап – дозвіл обласної ради на передачу об'єкта – затягнувся, і врешті 11 лютого 1991 року голова облради В. Чорновіл відмінив попередню постанову і передав храм греко-католикам [10, с. 16]. Не отримали відповіді на свої заяви і сестри-клариски від Вічної Адорації, які намагалися повернутися до Львова, аби відновити там безперервну адорацію Пресвятих Дарів. Їхній храм і монастир було передано УАПЦ. Проявом упередженості було розцінено і факт відправлення до Республіки Польща двох священників архідієцезії – П. Бука і Ю. Трелі, а також відмова відповідних місцевих органів управління продовжити службову реєстрацію окремим священнослужителям, у свій час і канцлеру Курії єпископу М. Бучеку. Зауважимо, що згадані вище факти мали місце на початку 90-х років ХХ століття.

Виникали незгодження і у питаннях, пов'язаних з будівництвом Римо-католицькою церквою нових храмів. Траплялися випадки, коли раніше прийняті ухвали про побудову нових культових споруд через деякий час визнавалися недійсними, на підставі чого заборонялося проводити подальші будівельні роботи. В період з 1991 по 1995 роки у Львівській області нараховувалося 4 збудовані культові споруди Римо-католицької церкви [3, с. 40].

Суттєві зміни у відносинах з державою пов'язані з апостольським візитом Івана Павла II у 2001 році. Кабінет Міністрів України, напередодні візиту понтифіка, 2 червня 2001 року прийняв Постанову № 628 про безоплатну передачу у власність Львівської митрополії РКЦ будинку колишньої резиденції львівських митрополитів, де тривалий час діяв Державний науково-дослідний інститут метрології, вимірювальних і кермових систем. Таким чином, держава разом з представниками римо-католицької громади, як було зазначено заступником голови Львівської облдержадміністрації з гуманітарних питань, вийшла на новий етап у забезпеченні приміщеннями Львівської архідієцезії [13, с. 3]. Станом на 1 січня 2002 року в Україні владою було передано у власність РКЦ 403 культові будівлі, у користування – 244, у тому числі почергово – 19 [12, с. 58].

Щодо Одесько-Сімферопольської дієцезії, то подібні незгодження з місцевою владою мали місце в Одесі. Зокрема, 28 січня 2006 року представники католицьких парафій Одеси провели в стінах одеського собору одноденне голодування. Причиною такого кроку стало недотримання домовленості між управлінням Одесько-Сімферопольської дієцезії та Одеської обласної державної адміністрації про поетапне передання будівель Римо-католицькій церкві.

Проблема повернення ліквідованого радянською владою майна, попри прийнятий Указ № 279/2002, існує і в Києві (Киево-Житомирська дієцезія). Однією із таких реалій став римо-католицький костел св. Миколая, у приміщенні якого функціонує Будинок органної та камерної музики. Невизначеність цього питання, а фактично відмова повернути його Римо-католицькій церкві, змусила вірних церкви разом з духовенством вийти на вулиці Києва з молитовними акціями протесту. Окрім того, невдоволення римо-католиків викликало й будівництво офісного центру за 10 метрів від сакральної будівлі. У зв'язку з цим генеральний вікарій Києво-Житомирської дієцезії єпископ С. Широкоградюк наголосив, що «нині спостерігається нехтування владою і бізнесовими структурами норм діючого законодавства [6, с. 55]». Також варто визнати, що в Україні здебільшого передаються ті костели чи церковні приміщення, які потребують капітального ремонту або ж взагалі йому не підлягають. Так було, наприклад, із костелом св. Олександра в Києві, котрий 1991 року передавався (у довготривалу оренду) віруючим у неналежному стані. Досі не вирішене, через відсутність коштів для вивільнення культових приміщень, питання повернення колишньої церковної власності в Житомирі та Житомирській області. Маємо на увазі частину колишнього монастиря Кармелітів Босих Римо-католицької церкви у м. Бердичів, де розміщена художня та музична школи, а також дієцезіальну Курію РКЦ у м. Житомир, де розміщений обласний краєзнавчий музей.

Отже, можна констатувати, що українське законодавство щодо свободи совісті та релігійних організацій створило сприятливе правове поле для функціонування Римо-католицької церкви в умовах незалежної України. Безумовно динаміка розвитку та напрями діяльності релігійної інституції, вказують на реалізацію гарантованих прав віруючих католиків латинського обряду. Однак існує ще багато невирішених питань, які вимагають перегляду відповідної законодавчої бази та конструктивних рішень у сфері релігії.

Джерела та література

1. Бабій М. Державна політика щодо свободи совісті й релігії: сутність і практика // Людина і світ. – 2004. – № 3. – С. 16–17.
2. Боруцький С. Держава. Церква. Людина. Державно-церковні та міжконфесійні відносини у дзеркалі сучасності. 1992-2002 рр. – Л.: Афіша, 2003. – 551 с.
3. Боруцький С., Петрів І., Палюга Я. Конфесійна карта Львівщини. Інформаційно-статистичний довідник. – Л., 1997. – 98 с.
4. Бучек М., Седельник І. Львівська архідієцезія латинського обряду. Ілюстрована розповідь: В 5 т. / Курія Львівської архідієцезії латинського обряду (Кольорове небо). – Л., 2004. – Т.1. – Ч.1.: Парафії, костели та каплиці. – 321 с.
5. Віра після атеїзму: релігійне життя в Україні в період демократичних перетворень і державної незалежності / За ред. М. Томки, О. Турія. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. – 228 с.
6. Нова концепція державно-конфесійних відносин в Україні // Релігійна панорама. – 2003. – № 12. – С. 54–56.
7. Панченко П. Релігійні конфесії в Україні в контексті історизму. – К.: Український Центр духовної культури, 2003. – 100 с.
8. Послання з нагоди святкування XXXVI Всесвітнього дня засобів масової інформації // Парафіяльна газета. – 2005. – № 40. – С. 4.
9. Релігія і політика в сучасній Україні: («Кесарево – кесарю, а Боже – Богу») / І. Курас, М. Рибачук, М. Кирюшко, П. Фещенко; За ред. І. Кураса; Ін-т. політичних і економічних досліджень НАН України. – К., 2000. – 272 с.
10. Сковира М. Стосунки Держава-Церква на території Львівської архідієцезії латинського обряду після 1991 року // Радість віри. – 2007. – № 8. – С. 14–18.
11. Филипович Л., Саган О. Релігійна ситуація в Україні: стан і головні проблеми 1-го півріччя 2004 року // Людина і світ. – 2004. – № 9. – С. 2–12.
12. Церкви і релігійні організації України у 2001 році: Довідник / Державний комітет України у справах релігій. (редакц. колегія: В. Д. Бондаренко – гол. Ред. та ін.). – К.: VIP, 2002. – 186 с.
13. Чавага К. Для загального добра // Парафіяльна газета. – 2003. – № 5. – С. 3.
14. Етерович Н. Католицька церква не бажає втручатись в суперечки між православними // [Електронний ресурс]. – <http://orthodoxy.org.ua.etirovit>.
15. Інформаційний звіт Державного комітету України у справах національностей та релігій «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні» за 2008 р. // [Електронний ресурс]. – <http://old.risu.org.ua/ukr/resources/otherresources/informzvit/>.
16. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» // [Електронний ресурс]. – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12>

УДК 94:271.2(477) «1991»

К. Круглик

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЛІГІЙНОСТІ ПРАВОСЛАВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У публікації досліджено динаміку змін світоглядних пріоритетів православних віруючих в період незалежності. У центрі уваги проблеми розвитку православ'я за останнє десятиліття. Стаття містить аналіз основних проблем особливостей релігійності сучасності.

В публікації досліджена динаміка змін у світоглядних перевагах розвитку мировоззрення православних віруючих. В центрі уваги проблеми розвитку православ'я за